

Posudek diplomové práce Marka Feigla *Sartrův ateismus*

Marek Feigl si zvolil téma velice zajímavé a na půdě teologické fakulty zřídka kdy otvírané, snad jediné v apologetickém rámci. K volbě ho jistě vedl zájem o Sartrovu filosofii, možná o problematiku ateismu v novověkém myšlení obecně (jak dává tušit jeho orientovanost v řadě dílčích problémů a souvislostí). O to překvapivější jsou jisté rozpaky pokud jde o systematické vřazení ateismu (či spíše kritiky teismu) do celku Sartrova myšlení a vůbec Sartrovu originalitu: „těžko lze vyhlásit Sartra za zakladatele nového ateistického paradigmatu úrovně Feuerbacha a Nietzscheho“ (s. 81) Negativní zjištění je nicméně také zjištění a zkoumání Sartrova ateismu se Feiglovi nakonec stalo příležitostí k důkladné filosofické čtenbě Sartra, méně však už k systematickým úvahám o ateismu vůbec. To ale není celé práci vůbec na škodu, možná i naopak.

Autor nechává Sartra promluvit naplno, doslovně „jusqu'au bout“, sám k jeho koncepcím nic nepřidává, vyjma hutných interpretačních poznámek, nicméně těží ze Sartrových textů vše, co může tento myslitel poučenému čtenáři poskytnout. Práce není v žádném případě pouhou kompilací Sartrových tvrzení. Vzhledem k tomu, že ateismus není pro Sartra tématem nijak základním a že k dispozici není mnoho sekundární literatury (a to ani v zahraničí), která by dané téma nějak důkladně mapovala, musel Feigl podniknout dosti náročnou badatelskou a interpretační práci, o čemž svědčí mj. bohatý poznámkový aparát.

Výběr textů, na nichž má být předveden vývoj Sartrova ateismu, byl zvolen nanejvýš vhodně. Je myslím dobře, že se omezil na díla filosofická a nebral v potaz texty literární, jejichž interpretace často svádí Sartrovy vykladače k nevěcnosti, ne-li přímo svévoli. Výklady čtyř pro problematiku ateismu klíčových Sartrových děl provádí náš autor erudovaně a se stálým zřetelem na ústřední téma. Nezřídka přitom musí uvádět do systematické souvislosti myšlenky porůznu rozptýlené v textech různého žánru i stáří a někdy i různých autorů. To je asi nejsilnější moment Feiglovy práce.

Hlavní linie výkladu směřuje od „antihumanistického“ a fenomenologicky zaměřeného Sartra *Bytí a nicoty*, kde je „chiméra Boha“ pojímána jako „smíření bytí pro sebe s tím, co je mimo ně“ (s. 37), přes slavnou přednášku *Existencialismus je humanismus*, kde je „idea Boha“ postavena skutečně svobodnému lidskému jednání (s. 53), a esej o Descartovi a svobodě (le malin génie!, s. 59) až po předsmrtný rozhovor s Benny Levym (intelektuální zneužití starce?, s. 64), v němž se Sartre zdánlivě přiklání k buberovsky a lévinasovsky chápané transcendenci Druhého (s. 65f) a otevírá tak prostor pro své zařazení do „religiózního revivalismu“ levicových intelektuálů na sklonku života (s. 71-72). Vrcholem Feiglových výkladů je Závěr práce, kde je postavena ona zásadní otázka, zda má Sartrův – nijak paradigmatický – ateismus vůbec „filosofickou hodnotu“ nebo zda se jedná „jen o mimofilosofický komplex, projev iracionální teofobie, který podstatu Sartrova díla nijak neobohacuje, ale naopak komplikuje víru ve filosofovu serióznost.“ (s. 78-79). Ani zde se autor neuchyluje k povrchním sumarizacím, ale znovu prochází Sartrovo dílo a srovnává je s „klasikou“ novověkého ateismu Feuerbachem, Nietzschem a Freudem.

Feigl se vyrovnává s obsáhlou odbornou literaturou různé úrovně a zaměření, teze vykladačů však nikdy nepřijímá nekriticky. Nejednou vstupuje do polemiky, tu s Patočkou (s. 19, pozn. 58), tu s Václavem Černým (s. 33, pozn. 115; s. 77), neváhá vyjádřit své zklamání nad textem „tak významné intelektuálky jako je sémioložka Julie Kristeva“ (s. 11) či postesknout si na příliš „komparatistickým“ (tzn. málo filosofickým!) přístupem Václava Černého (s. 9). Pokaždé to jsou věcné (a zdá se, že i oprávněné) námitky ke konkrétním problémům. Sám Sartre je někdy zpochybněn

jako třeba vřazení Jasperse ke katolickým existencialistům a Heideggera k ateistickým (s. 48, byť podnět k těmto pochybám zavedla P. Bendlová, pozn. 183 tamtéž).

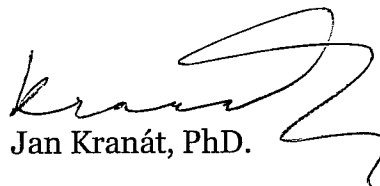
Feiglova práce je tedy zdařilým, pečlivě promyšleným a zároveň čtivým a mnohdy inspirujícím dílem. V celém textu mi poněkud překvapilo snad jen užití slova „noachidská přikázání“ (s. 69) – proč ne „noemovská“? Možná, že se však v příslušném diskursu tohoto tvaru užívá... Práce jinak – s výjimkou několika drobných překlepů – postrádá formálních chyb, její střízlivá úprava a „německé“ číslování kapitol lahodí oku. – Následující připomínky buďtež brány než jako podněty k rozpravě v rámci obhajoby:

1. S. 19, pozn. 56⁸⁷: Destutt de Tracy chápal svou „ideologii“ jako nauku o idejích (tj. výsledcích percepce) v přísně sensualistickém smyslu. Proč by však Patočka podsouval Sartrovi takto podivnou koncepci? Spíše bych řekl, že měl na mysli „ideologii“ v pokleslém marxistickém smyslu své doby a místa.
2. S. 41 – Souhlasím s tím, že se Sartre po *Bytí a nicotě* ubíral „mladohegelovským“ směrem a v zásadě asi i s tím, že „nezužitkoval“ ateistické motivy tohoto velkolepého díla. Nevykazují však tyto motivy již dříve cosi „mladohegelovského“? Bůh jako „odpad lidského vědomí“, „vynoření ideje Boha“ jako „záležitost intersubjektivit“ – to přece není jen nějaká „fenomenologická ontologie“... „Mladohegelovské“ ovlivnění je ostatně téměř jisté z Kojèvy strany.
3. S. 54 – Výtka, že Sartre v přednášce *Existencialismus je humanismus* nedostatečně („úsečně“) zpracovává Marxův motiv odcizení. Nelze to vysvětlit tím, že navzdory všem „konverzím“ Sartre zůstal marxistou bez Marxe, tzn. bez ekonomického založení a tedy bez odcizené práce a všeho, co s tím souvisí. Potom blednou i zmíněné příklady „odcizení“ (ss. 53-54, bůh jako garant nezdůvodněné volby).
4. A konečně by šlo ještě dlouho mluvit o srovnání Sartra s Feuerbachem – samozřejmě ve prospěch Feuerbacha, který se opíral o celkem důkladné znalosti teologie a křesťanské tradice oproti Sartrovi pracujícímu pouze s dosti chudým teistickým konstruktem...

Práci mohu vřele doporučit k obhajobě a – pokud se tato zdaří – navrhuji její klasifikaci stupněm **výtečně (A)**.

Závěrem musím oslabit laudatio z Úvodu práce: nevzpomínám si, že by se autor účastnil mého semináře Klasikové kritiky křesťanství a na zdařilém „položení otázky“ (s. 6) bohužel nenesu žádnou zásluhu.

Studnice-Zblon 20. června 2008

Jan Kranát, PhD.